

РЕЦЕНЗИЯ

На дисертацията
на докторант
Ивайла Ивайлова Алексова

На тема

Политиката на Япония в операциите на ООН за поддържане на мира (2000-2014)

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор” по Професионално направление: 3.3. Политически науки

Рецензент: доц. Д-р Любов Григорова Христова Минчева

Представената за защита дисертация от Ивайла Алексова на тема, „Политиката на Япония в операциите на ООН за поддържане на мира (2000-2014)“ е в обем: от 165 стандартни машинописни страници основен текст; Библиография на цитираната литература на български, английски и руски езици, описана в други 30 страници; както и още 10 страници Приложения, включващи анкети на японски език. Дисертацията се състои от четири глави, съответно посветени на: (а) обща дискусия по мироопазващите мисии на ООН; (б) Японската външна политика в операциите за опазване на мира; както и (в/ г) традиционни и нетрадиционни форми на участие на Япония в световната политика по поддържане на мира. Актуалността на темата на изследването; изследователската рамка, в следствие - разработена съдържателно; както и безспорният ангажимент на дисертантката към проучване и дискусия по избраната проблематика още от пръв поглед внушават уважение; и обещаваат вълнуващи дискусия.

Научната литература в областта на мироопазването е в процес на възход от 90-те години на миналия век, когато и самото мироопазване получава сериозен тласък като механизъм за решаване на кризи или управление на дългосрочни конфликти. През поседните близо трийсет години мироопазващите мисии придобиха нов облик, целево, финансово и логистично. С това те категорично се отграничават от познатите ни от годините на Студената война „сини каски“, чиято цел бе единствено създаване на *cordon sanitaire* около регионални конфликти, а с това и, - предотвратяване на ескалацията на последните и потенциалното им включване в надпревара в ядреното въоръжаване между двете суперсили, - СССР и САЩ. Съвременни разработки по проблемите на мироопазването са особено необходими, когато мироопазването днес вече преследва комплексни динамични задачи, далеч надхвърлящи характера на статичните мисии познати ни от времето на Студената война. „Опазване“-, и „налагане на мира“; както и ангажирана политика на международната общност към пост-конфликтното развитие в засегнатите региони

са теми, обсъждани в поредица от ключови международни документи, като „Програмата за мир“ на Бутрос Гали от 1992; Докладът Брахими от 2000г; „Ние, народите“ от 2000 г. на Кофи Анан. Тези ключови документи, както и паралелната и последвала дискусия по тях въвеждат допълнителни елементи в практиката на световното мироопазване, в т.ч. въвеждане на комплексни мандати на мисиите; споделяне на отговорност между международни и регионални организации в процеса на мироопазване; ангажиране на алтернативни източници на финансиране; както и нарастващо участие на национални държави в миротворческите операции.

Не на последно място, - тези ключови документи утвърдиха и легитимираха една табуирана от десетилетия „норма“ на мироопазването, - а именно – „употребата на сила“ в мироопазващи операции, и то не единствено в случай на самоотбрана на „сините каски“, „неволно“ въввлечени във военни действия, какъвто бе случаят с UNPROFOR в Босна ; но и в изпълнение на мандат, предприет в защита на население в риск от масово унищожение.

Тази динамика в развитието на практиката и теорията по мироопазване „вдига летвата“ пред изследователи, дръзнали да навлизат в проблематика, чиито параметри са в процес на установяване. Възможна печеливша стратегия за успешно справяне с подобни предизвикателства е предприет от дисертантката Ивайла Алексова подход на центриране върху външната политика на една национална държава, - в случая - Япония; и проучване и оценка на отговора, който тази държава дава на избраните предизвикателства пред международното мироопазване. Основен проблем пред дисертантката в хода на работа ще се окаже да е, опитът да „примири“ японския консерватизъм в традиционната му защита на пасифизма; с наложилата се норма за „употреба на сила“, в мироопазването, добила гражданственост по повод не редки случаи на геноцид и масови хуманитарни катастрофи.

Ивайла Алексова структурира дисертацията си около поредица въпроси касаещи промяна в преоритетите на японската външна политика и ангажиментът на Япония към проблемите на мироопазването. Амбицията на Япония е ясна: страната е икономически и технологично развита. Обаче, мястото ѝ в международната политика е ограничено. (стр. 13). Възможно ли е това да бъде преодоляно? И още тук в самото начало, дисертант Алексова вече щрихира отговора на изследователската си задача. Наследството на Втората световна война за Япония е ограничител в две направления: страната е пасивна в дълъг период от време в международната политика. Обаче преодоляване на изолираността и чрез включване в миротворчески операции (стр.13) ще я вкара в дълбок културно-политически дебат със самата себе си. Конституционно, културно и политически, Япония е „ограничен“ миротворец, придържащ се към операции по поддържане на мира; и принципно дистанциращ се от операции по мироналагане.

Първа глава е изцяло посветена на теоретична дискусия, оригинално „вгнездена“ в история на реални проблеми пред мироопазването от последната декада на 20 век, за които говорих по-горе. Афганистан, Ирак, Камбоджа, Етиопия и Еритрея – това

са ключови конфликти, които ще предопределят политики и стратегии на международни миротворици към управление на конфликти и поддържане на мира за дълъг период от време. В този контекст не очудва, че авторката отделя специално внимание за дефиниране и разграничаване на понятия като „миротворчество“ и „укрепване на мира“. Това са параметри, в които японската миротворческа политика ще търси своето конкретно приложение. В първият случай, - акцент е поставен върху „употребата на сила“ в мироопазващите операции; във втория случай се подчертава значимостта на понятието – „човешка сигурност“, относителна към бежански проблеми, проблеми на тероризма, бедността и други.

Дисертант Алексова се спира подробно върху три основни школи в международните отношения, - (а) реализъм, (б) либерализъм и (в) конструктивизъм; - и наблязва хипотези потенциално обясняващи мотивацията на Япония за международен ангажимент към модерното мироопазване. Разработвайки ги в модус „ако-то“, Алексова показва, как страната поема миротворчески ангажименти, движена от мотивация за (а) увеличаване на военния капацитет и традиционните средства на сигурността; (б) задълбочаване на японско-американските договорни отношения; (в) придобиване на международен престиж чрез действия предприети в сътрудничество с ООН (стр.44). Не липсва дискусия и по същностни проблеми на мироопазването. Брайт и Гинет (2001); Джоунс и Ферял (2003) Ямашита (2007); Смит (2005), - (стр. 32-35) са само част от авторите, цитирани от дисертантката в този втори и по-тясно-фокусиран теоретичен дебат.

В тази теоретична рамка дисертант Алексова предлага и конкретна дискусия върху ролята на Япония в операциите по опазване на мира. Точно Втора глава е, според мен, тази част от дисертацията която е и с най-силно изразен приносен характер. Тук Ивайла Алексова фокусира вниманието върху едно вътрешно напрежение, заложено в японската политика по мироопазване. Конкретно, това от една страна е принципът на пасифизма, заложен в японската политическа култура и отстояван ангажирано в японската политика след Втората световна война; и, от друга страна - модерното разбиране за мироопазване, легитимно прилагащо нормата за „употреба на сила“, след края на Студената война; и особено след появата на Доктрината „Отговорността да защитаваш. Авторката идентифицира кризата в Персийския залив и формиране на Коалиционните сили под предводителството на САЩ като ключов момент за осмисляне на противоречивите принципи залегнали в японското разбиране за съвременните миротворчески ангажименти на страната. Все пак - отговорът на Япония е предвидим и последователен. Той се изразява в ангажимент на страната, преди всичко към операции за „укрепване на мира“, т.е такива които разчитат на употреба на „мека сила“ и отхвърлят непосредствената употреба на военна сила. Примери включват участие на Япония с наблюдатели в операция в Намибия; изпращане на цивилна полицейка мисия в Източен Тимор (стр. 69).

Трета глава е посветена на традиционните форми на участие на Япония в изграждането на мира. Дебатът следва вътрешно-политически параметри. Представен ни е процесът на развитие на концепцията за външна политика и

мироопазване в изследвания период. Дисертант Алексова прилежно систематизира информация в периоди, извеждайки различни акценти, свързани с мироопазване; борбата с тероризма и сигурността на японските граждани; с климатични промени.

Четвърта Глава е посветена на нетрадиционните форми на участие на Япония в областта на сигурността и мироопазването. Тук дисертант Алексова потвърждава изказаната в началото на дисертацията хипотеза, че японският избор е придвидим и логичен, в контекста на японската култура и политика, и че той е – ангажимент преди всичко към проблемите на човешката сигурност; и стратегиите на «меката сила». Авторката подкрепя тезата си чрез казуси, илюстриращи участие на Япония в мироподдържащи операции в Афганистан и Южен Судан. В последствие, - двата случая са сравнени и противопоставени на друг казус, а именно - участието на Япония в Ирак с военен контингент. Налага се изводът, че Япония е неуверена в целесъобразността на национални решения, предприети към казус като иракския. Ивайла Алексова отбелязва, че принципните ограничения пред Япония и нежеланието на страната за включване с военни контингенти в миротворчески операции носят потенциален риск за охлаждане на японско-американските отношения. Независимо от това, страната отстоява традициите си на миротворец действащ преди всичко чрез механизмите на «меката сила».

Дисертацията е сериозно изследване в непозната за България научна проблематика; а и в област на научното познание въобще, която е във възход едва от началото на 21 век. Допълнително, Ивайла Алексова осъществява това изследване в контекста на една екзотична източна култура и език.

Категорично препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на дисертантката научно-образователната степен Доктор по Професионално направление: 3:3. Политически науки.

Имам тези въпроси към дисертанта:

1. Как дисертантката би дискутирала отношението на японския политически елит към появилата и наложилата се от началото на 21 век международна Доктрина, «Отговорност да защитаваш»; и доколко според дисертантката тази Доктрина се вписва в усилията на Япония да допринесе съдържателно за постигане и опазване на световния и регионален мир?
2. Сред приносите на Япония към международното мироопазване се включва и ангажиментът на Ясуши Акаши като Специален представител на Генералния Секретар на ООН в Босна. Известно е, че Якаши демонстрира нисък дух и слаба воля в диалога между ООН и НАТО по повод стартиране на натовски бомбандировки в Босна; и дори отстоява позицията на оттегляне на «сините каски» от Босна с цел прекратяване на кризата с тяхното задържане като заложници на босненските сърби. Как дисертантката оценява позицията на японската общественост по този въпрос.